

УДК 658.15.012.8

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

О.В. Малик

Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна

Малик О.В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

В статті запропоновано власну концепцію управління фінансовою безпекою підприємства та визначено місце механізму управління фінансовою безпекою в даній концепції. Проаналізовано сутність понять «механізм», «механізм управління» та «механізм управління фінансовою безпекою». Досліджено складові механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Ключові слова: механізм, управління, концепція, фінансова безпека, складові механізму

Малик О.В. Концептуальные основы механизма управления финансовой безопасностью предприятия.

В статье предложено собственную концепцию управления финансовой безопасностью предприятия и определено место механизма управления финансовой безопасностью в данной концепции. Проанализированы сущность понятий «механизм», «механизм управления» и «механизм управления финансовой безопасностью». Исследованы составляющие механизма управления финансовой безопасностью предприятия.

Ключевые слова: механизм, управление, концепция, финансовая безопасность, составляющие механизма

Malyk O.V. Conceptual principles of the mechanism of the enterprise financial security management.

In article the own conception of the enterprise financial security management was proposed and the place of the financial security management mechanism in this conception was determined by the author. Also author analyzed the essence of «mechanism», «management mechanism» and «financial security management mechanism» concepts. The components of the mechanism of the financial security management were examined.

Keywords: mechanism, management, concept, financial security, components of mechanism

Сучасний етап розвитку економіки України потребує вдосконалення та розробки нових підходів та методів управління фінансовою безпекою підприємств. Відпрацювання механізму управління фінансовою безпекою підприємства гарантуватиме протидію загрозам фінансового характеру, стабільний розвиток підприємства, його прибуткове функціонування та підвищення його економічного потенціалу. Важливим аспектом ефективного управління фінансовою безпекою є розуміння самої концепції управління фінансовою безпекою та її складових. Ґрунтовне дослідження проблем, що стосуються концепції управління фінансовою безпекою підприємства, певною мірою, дозволило б підготувати та реалізувати відповідні методичні підходи щодо попередження та нейтралізації негативних впливів на фінансову безпеку, а також розробити заходи щодо підвищення її рівня [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичну основу досліджень, присвячених питанням розробки механізму управління фінансовою безпекою підприємства, складають праці таких науковців як В.В. Орлова, К.С. Горячева, І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко, В.В. Шликов, І.О. Бланк, М.М. Єрмошенко, Х.О. Турхан та ін. Віддаючи належне значному науковому доробку авторів, варто зазначити, що, не зважаючи на численність досліджень в галузі розробки механізму управління фінансовою безпекою, серед науковців не існує єдиної точки зору щодо його сутності та складових. Крім того, недостатня увага приділялась розробці концепції управління фінансовою безпекою, яка б сприяла комплексному розумінню послідовності етапів забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Метою статті є розробка концепції управління фінансовою безпекою підприємства, а також визначення сутності механізму управління фінансовою безпекою підприємства, його місця та ролі в структурі даної концепції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства залежить від сформованої власної концепції управління фінансовою безпекою, в основі якої лежить розробка стратегії управління фінансовою безпекою, політики

управління фінансовою безпекою та механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Концепція безпеки підприємства – це цілісне і системне розуміння, бачення і представлення шляхів усунення небезпек, які реально загрожують або можуть загрозувати підприємству зсередини і ззовні, а також способи мінімізації можливих шкідливих наслідків [2].

Будь-яка концепція повинна бути конструктивною та достатньо гнучкою, щоб реагувати на зміну умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Конструктивність концепції полягає у тому, що вона повинна відображати початковий стан об'єкта, на перетворення якого спрямована концепція; стан об'єкта, досягнутий в результаті реалізації концепції; заходи досягнення сформульованих у концепції цілей; механізм реалізації концепції, тобто способи (методи) використання виділених засобів і ресурсів [3].

Виходячи із зазначених вимог, концепція управління фінансовою безпекою підприємства повинна містити наступну послідовність етапів: аналіз загроз та небезпек фінансовій безпеці підприємства; формулювання стратегії управління фінансовою безпекою підприємства; побудова системи управління фінансовою безпекою підприємства; розробка комплексу заходів, необхідних для реалізації основних положень концепції управління фінансовою безпекою підприємства; розробка методологічного інструментарію оцінки стану фінансової безпеки підприємства; розробка механізму управління фінансовою безпекою підприємства; оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства; коригування тактики та стратегії управління фінансовою безпекою відповідно до зміни умов (рис. 1).

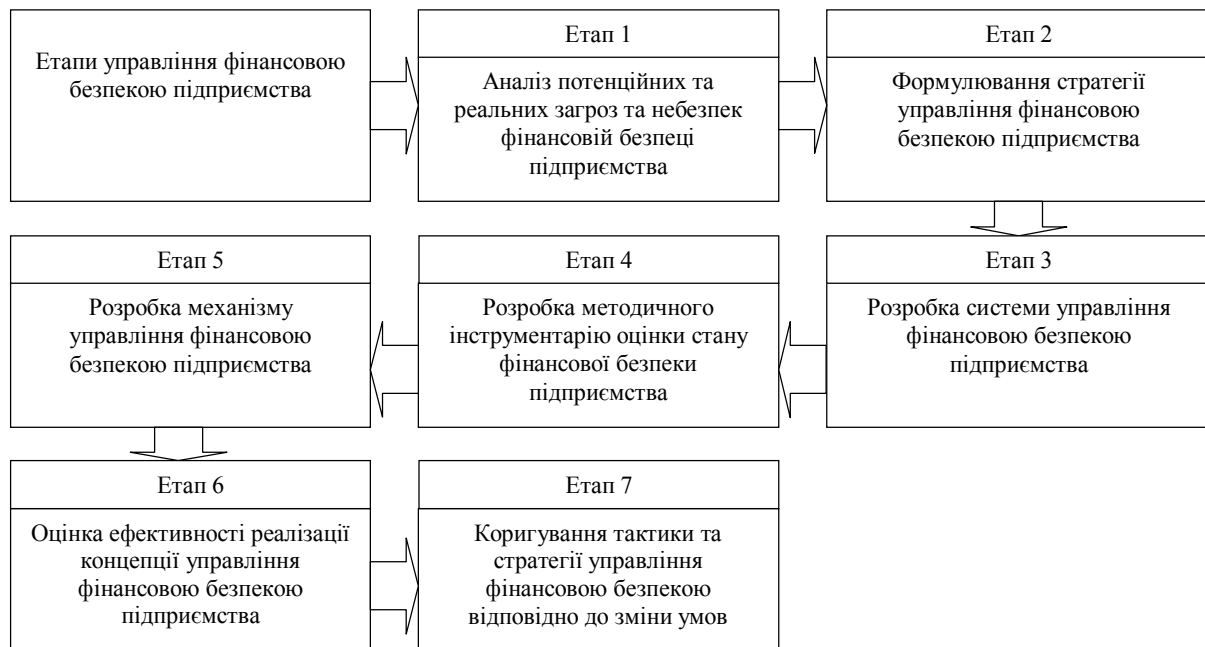

Рис. 1. Етапи управління фінансовою безпекою підприємства

На першому етапі передбачається діагностика фінансової складової економічної безпеки підприємства – виявлення потенційних та реальних загроз і небезпек, їх ранжування за ступенем значимості, величиною можливого збитку; визначення причин небезпек та загроз, прогнозування можливих наслідків реалізації загроз, розрахунок можливих збитків; формулювання проблемних ситуацій у сфері фінансової безпеки підприємства.

Другий етап (стратегічний рівень) має на меті формулювання стратегії управління фінансовою безпекою. Крім того, на даному етапі формулюються конкретні цілі щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства, визначається мета управління фінансовою безпекою, з урахуванням проблемних ситуацій, а також

здійснюється постановка завдань, що сприятимуть досягненню мети концепції фінансової безпеки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства.

На третьому етапі (тактичний рівень) відбувається розробка системи управління фінансовою безпекою підприємства: здійснюється вибір принципів управління фінансовою безпекою підприємства, окреслення функцій управління фінансовою безпекою, формування організаційної структури управління фінансовою безпекою підприємства. Цей етап також має на меті розробку комплексу заходів, необхідних для реалізації основних положень концепції управління фінансовою безпекою підприємства, що передбачає створення необхідних умов для реалізації процесу управління фінансовою

безпекою; пошук джерел ресурсного забезпечення концепції управління фінансовою безпекою підприємства; підготовку професійних кадрів у сфері управління фінансовою безпекою; навчання працівників питанням дотримання комерційної таємниці підприємства, правилам роботи із документацією та технічними засобами; створення підрозділу фінансової безпеки, належна організація управління таким підрозділом; встановлення технічних засобів захисту; контроль за ефективністю виконання основних положень концепції фінансової безпеки; розвиток системи фінансової безпеки підприємства та удосконалення форм та методів управління фінансовою безпекою.

Розробка методичного інструментарію оцінки стану фінансової безпеки підприємства включає вибір методів оцінки та визначення основних критеріїв і показників стану фінансової безпеки підприємства.

Розробка механізму управління фінансовою безпекою підприємства є серцевиною концепції управління фінансовою безпекою. Без створення дієвого механізму неможлива реалізація кінцевої мети концепції.

Оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства має на меті зіставлення відповідності концепції сформульованим у ній цілям та завданням, а також оцінку ефективності реалізованої концепції управління фінансовою безпекою.

Останнім етапом концепції управління фінансовою безпекою є етап коригування тактики, стратегії управління фінансовою безпекою, перегляд засобів досягнення передбачених концепцією цілей відповідно до зміни умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Отже, основним етапом концепції управління фінансовою безпекою підприємства є побудова адекватного механізму управління фінансовою безпекою підприємства, який був би орієнтований на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам та забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі не існує єдиної думки відносно сутності поняття «механізм управління фінансовою безпекою підприємства». Для того, щоб визначити зміст даного поняття доцільно спочатку розглянути сутність самого поняття «механізм».

Термін «механізм» походить від грецького слова «μηχανή» і перекладається як зброя, машина. Це слово сьогодні має наступні основні значення: пристрій для передачі і перетворення рухів, що являє собою систему тіл (ланок), в якій рух одного або декількох тіл (провідних) викликає певні рухи решти тіл системи; механізми бувають різні за конструкцією і призначенням, складають основу більшості машин, приладів і інших технічних пристроїв; внутрішній пристрій, система чогось, наприклад, механізм управління; сукупність станів і процесів, з яких складається

якесь фізичне, хімічне, фізіологічне, економічне, психологічне і т. ін. явище [4, С. 204–208].

Використання економістами терміну «механізм» було зумовлене необхідністю задоволення потреби в описі соціальних і виробничих процесів в їх взаємодії. Важливим у даній аналогії є використання руху, виграшу в зусиллі, переміщення, а також використання ресурсів для отримання позитивного ефекту. Прототипи найпростіших механізмів, запозичених з механіки (важіль, похила площина, шарнір тощо), в економіці утворили групу так званих інструментів, що входять до складу механізму [5]. В переносному розумінні «механізм» являє собою «систему, утворення, яке визначає порядок будь-якого виду діяльності; послідовність станів процесів, що визначають яку-небудь дію або процес». Механізм включає в себе певну послідовність економічних явищ, що виникають в певних умовах під впливом початкового імпульсу [6].

Аналіз фінансово-економічної літератури дозволив встановити, що вітчизняні та зарубіжні науковці по-різному трактують поняття «механізму».

У загальному розумінні поняття «механізм» означає «систему, що визначає порядок певного виду діяльності» та характеризує «послідовність станів і процесів, які складають будь-яку дію» [7].

Словник іншомовних слів визначає: «механізм» – це сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ [8].

Розкриваючи поняття механізму, Ю. М. Осіпов визначає механізм як одночасно організовану й організуючу систему подій, явищ, процесів, яка підкоряється законам, має ціль, визначену структуру, за допомогою якої досягається поставлена мета [9].

Отже, визначальним у трактуванні поняття «механізм» є те, що він являє собою систему елементів, способів та засобів що визначають певний процес, явище або дію. Проаналізувавши зміст категорії «механізм», доцільно дослідити сутність поняття «механізм управління».

Суть механізму управління, у свою чергу, також розкривається вченими по-різному.

Так, А.Л. Гапоненко та А.П. Панкрухіна тлумачать «механізм управління» як сукупність засобів і методів управління, реалізація яких визначає можливість цілеспрямованого руху системи [10].

О.М. Ястремська та В.С. Пономаренко розкривають суть механізму управління через висвітлення об'єктивного компонентного переліку та мети його узгодження. У їхньому трактуванні «механізм управління» підприємством – це сукупність форм, структур, методів і засобів управління, об'єднаних спільною метою, за допомогою яких здійснюються поєднання й узгодження суспільних, групових і приватних інтересів, забезпечується функціонування й розвиток підприємства як соціально-економічної системи [11].

На думку М.М. Мойсеева, «механізм управління» – це система процедур, що формують рішення або правила його прийняття [4].

За твердженням А. Кульмана, «механізм управління» – це природна система, необхідний зв'язок, притаманний різним економічним явищам, що містить певну послідовність економічних явищ. Його складовими елементами одночасно виступають вхідне, вихідне явища і увесь процес, який відбувається між ними [12].

У Тлумачному словнику термінів та понять «механізм управління» визначений як сукупність органів, засобів і способів (методів, прийомів, технологій) взаємодії між двома підсистемами організації – керуючої та керованої [13].

З.П. Румянцев вважає, що «механізм управління» являє собою сукупність таких елементів як організаційні форми і структури управління, методи і важелі впливу, що забезпечують ефективну реалізацію характерних для виробництва цілей і найбільш повно на даному етапі задовольняють суспільні, колективні і індивідуальні інтереси і потреби [14].

Отже, узагальнюючи вищевказані визначення та трактування, можна сказати, що під «механізмом управління» слід розуміти систему цілей, функцій, принципів, методів, засобів і способів, прийомів і технологій управління, що взаємодіють між собою та забезпечують ефективне функціонування організації [15].

Дослідженню поняття «механізм управління фінансовою безпекою» у науковій літературі приділялось недостатньо уваги і тому наукові розробки з даного питання є дуже обмеженими.

В процесі аналізу ми встановили, що В.В. Орлова розглядає «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» як комплекс взаємозалежних модулів, що визначають порядок розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням тактичних і стратегічних планів захисту пріоритетних фінансових інтересів підприємства від різних загроз. Основними модулями механізму є: вибір показників фінансової безпеки підприємства,

оцінка рівня ФБП, виділення домінуючих загроз ФБП, оцінка пролонгованої дії загроз, вибір стратегії і тактики управління ФБП [16].

К.С. Горячева вважає, що «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» являє собою єдність процесу управління і системи управління, що відповідає існуванню діалектичної суперечності змісту (процес управління) і форми (структура управління) [17].

О.М. Марченко, «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» розглядає як управлінські дії, спрямовані на використання можливостей та ресурсів підприємства, які б забезпечували системно-синергетичні ефекти реалізації захисту його фінансово-економічних інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру [18].

Зважаючи на неоднозначність підходів до трактування механізму управління фінансовою безпекою підприємства, вважаємо за необхідне запропонувати власне визначення, яке, на нашу думку, більш повно характеризуватиме дану категорію.

У загальному розмінні, під механізмом управління ми розуміємо злагоджену та скоординовану у просторі та часі роботу управлінської системи, що спрямована на поліпшення функціонування об'єкта управління.

«Механізм управління фінансовою безпекою підприємства» ми розглядаємо як дії управлінського персоналу, спрямовані на створення умов для ефективного використання фінансових можливостей підприємства, посилення захисту його фінансових інтересів від ідентифікованих потенційних загроз та реальних небезпек зовнішнього та внутрішнього характеру шляхом управління наявними ризиками.

Для наочності, логічний зв'язок між категоріями «фінансова безпека підприємства», «механізм управління» та «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» показаний на рис. 2.

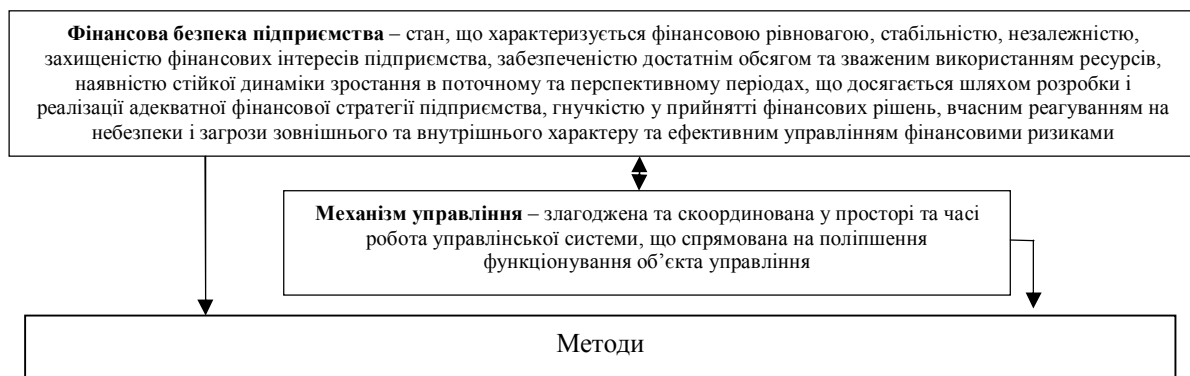

Рис. 2. Зв'язок між категоріями «фінансова безпека підприємства», «механізм управління» та «механізм управління фінансовою безпекою підприємства»

У фаховій економічній літературі не існує також єдності і стосовно складових елементів фінансової безпеки підприємства.

Так, В.Л. Ліпкан вважає, що механізм безпеки (будь-якої) включає сукупність цілей, функцій, принципів і методів, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування системи безпеки [19].

В.В. Шликов включає до механізму (системи) економічної безпеки використовувані засоби, методи і заходи, сукупність яких спроможна захистити структурні підрозділи, зберегти й ефективно використовувати фінансові, матеріальні та інформаційні ресурси [2].

І.О. Бланк вважає, що до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства входять такі складові: система державного нормативно-правового регулювання фінансової безпеки підприємства, ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємства, внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства, система методів управління, система інструментів управління [20].

На погляд М.М. Єрмошенка, до механізму управління фінансовою безпекою включаються такі складові як економічні закономірності, мета і завдання управління, функції, організаційна структура, принципи управління, методи

управління, кадри управління, техніка і технологія управління, критерії оцінки ефективності системи управління [21].

К.С. Горячева до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства відносить наступні елементи: сукупність фінансових інтересів підприємства; функції, принципи і методи управління; організаційну структуру; управлінський персонал; техніку і технології управління; фінансові інструменти; критерії оцінювання рівня фінансової безпеки [17].

Х.О. Турхан до структури механізму управління фінансовою безпекою підприємства включає: суб'єкт управління (розглядається як організаційна структура управління фінансовою безпекою), об'єкт управління, функції управління, фінансові важелі, фінансові інструменти [22].

Проаналізувавши існуючі підходи до виділення складових механізму, ми вважаємо, що механізм управління фінансовою безпекою має містити такі елементи як: забезпечувальна підсистема, сукупність методів, принципів, функцій, цілей, завдань, важелів та інструментів. На наш погляд, у такому вигляді механізм дає уявлення про загальну концепцію управління фінансовою безпекою підприємства (рис. 3).

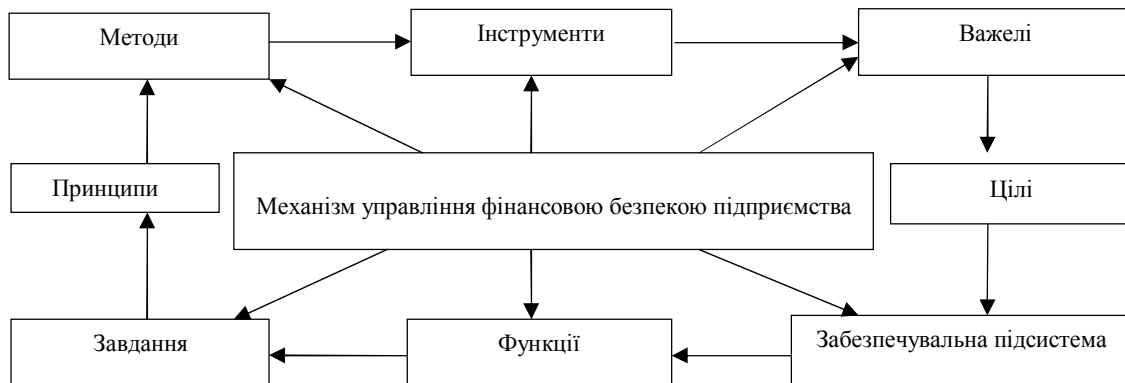

Рис. 3. Концепція управління фінансовою безпекою підприємства

Отже, питанням розробки теорії механізму управління присвячено достатньо наукових робіт. Проте, досі немає єдності в розумінні щодо змісту і структури внутрішніх взаємозв'язків механізму. Слід зазначити, що на українських підприємствах процес формування механізму управління фінансовою безпекою ще не відпрацьований. Це можна пояснити недостатністю досліджень даного питання в теоретичному і методичному плані, що визначає необхідність його подальшої розробки.

Висновки

Таким чином, проведені дослідження дає змогу зробити висновок, що розробка концепції управління фінансовою безпекою значно спрощує розуміння та реалізацію процесу забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, оскільки дає уявлення про послідовність такого

процесу. Основним етапом концепції управління фінансовою безпекою підприємства має бути побудова адекватного механізму управління фінансовою безпекою підприємства, який був би орієнтований на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам та забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства. Враховуючи зазначене, актуальними стають подальші наукові дослідження, спрямовані на удосконалення концептуальних засад управління фінансовою безпекою підприємства з метою чіткого розуміння проблематики забезпечення фінансової безпеки підприємств в сучасних умовах їх господарювання, а також відпрацювання ефективного механізму управління фінансовою безпекою шляхом збалансованої взаємодії його основних складових.

Список літератури:

1. Череп О.Г. Концепція управління економічною безпекою машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / Череп О.Г. // Економіка та управління підприємствами. – 2013. – №4. – С. 107-110. – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=ya-serp%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgibin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26121DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fse_2013_4_25.pdf&c=55f94f8597ff.
2. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / Шлыков В.В. – СПб: «Алетейя», 1999. – 152с.
3. Економічна безпека підприємств: підручник / Ортинський В.Л., Керницький І.С., Живко З.Б. та ін.; – К.: Алерта, 2011. – 704с.
4. Моисеев Н.Н. Человек, среда, общество / Н.Н. Моисеев. – М.: Наука, 1982. – 240с.
5. Єрешко Ю.О. Сутність і структура механізму управління грошовими потоками підприємства [Електронний ресурс] / Ю.О. Єрешко. – Режим доступу: <http://www.ronl.ru/referaty/raznoe/684913/>
6. Брюховецька Н.Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика / Н. Ю. Брюховецька. – Донецьк : ІЕП НАН України, 1999. – 276 с.
7. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. – М.: Азбуковник, 1999. – 944с.
8. Словник іншомовних слів / [За заг. ред. О. С. Мельничука]. – К., 1974. – 776с.
9. Осипов Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма / Осипов Ю.М. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 92с.
10. Теория управления: учеб. / [под общ. ред. Гапоненко А.Л., Панкрухина А. П.]. – М.: Изд. РАГС, 2003. – 560с.
11. Пономаренко В.С. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / В.С. Пономаренко, Е.Н. Ястремская. – Х.: Изд. ХГЭУ, 2002. – 252с.
12. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с франц. / [Под общ. ред. Н.И. Хрустальной]. – М.: Прогресс; Универс, 1993. – 192с.
13. Занятость. Безработица. Служба занятости. Толковый словарь терминов и понятий / [Под. ред. Колесникова Ю.В.]. – М.: «Нива России», 1996. – 288с.
14. Основы социального управления: Учебное пособие / [Гладышев А.Г., Иванов В.Н., Патрушев В.И. и др.]; под ред. Иванова В.Н. – М.: Высшая школа, 2001. – 271с.
15. Балабанюк Ж.М. Механізм управління організацією: сутність поняття та пропозиції щодо оцінки його ефективності / Балабанюк Ж.М. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5, Т. 1. – С. 190-194.
16. Орлова В.В. Моделирование механизмов управления финансовой безопасностью предприятия: дис. канд. экон. наук: 08.00.11 / Орлова В.В.; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 200 с.
17. Горячева К.С. Механизм управления финансовой безопасностью предприятия: дис. канд. экон. наук: 08.06.01 / Горячева К.С.; Київський національний університет технологій та дизайну. – К., 2006. – 174с.
18. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / Мойсеєнко І.П., Марченко О.М.. – Львів, 2011. – 380с.
19. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посібник / Ліпкан В.А. – К.: Європ. ун-т, 2003. – 208с.
20. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / Бланк И.А. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
21. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія / Єрмошенко М.М., Горячева К.С. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232с.
22. Турхан Х.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / Х.О. Турхан // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2013. – № 4. – С. 85-92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nz_2013_4_13.pdf.

Надано до редакції 19.05.2015

Малик Ольга Володимирівна / Olga V. Malyk
o_yaremchuk@i.ua

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Концептуальні засади механізму управління фінансовою безпекою підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Малик // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 4 (20). – С. 82-87. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>